

ARTICULUS IV.

AD QUID TENEATUR POSSESSOR MALÆ FIDEI, ET QUID UTERQUE TAM BONÆ, QUAM MALÆ FIDEI POSSESSOR IN CAUSA EXPENSARUM?

211. *Nota.* Expensæ sunt triplicis generis: Aliæ sunt *necessariæ*, quæ requiruntur adeo, ut sine ipsis vel res periret, vel fieret deterior, ut refectio domus labem passæ aut passuræ, alimonia pecorum, cultura agrorum. Aliæ sunt *utiles*, quæ rem magis fructiferam efficiunt, licet sine illis res maneret integra, ut, si quis agros stercoramentis, prata aquarum deductione meliora efficiat. Aliæ sunt *voluptuariæ*, sive voluntariæ, quæ rem duntaxat ornant, non autem fructum augent, ut aquæ salientes, pictura. His addendum, expensarum nomine etiam laborem comprehendendi, quem possessor per se, vel per suos rei alienæ vel conservandæ, vel meliorandæ impendit; hic enim et labor pretio æstimabilis est.

212. *Dico I.* Sive res aliena sit evicta, sive non, possessor malæ fidei semper tenetur 1º. restituere rem cum fructibus omnibus, etiam consumptis, ex quibus licet non sit factus locupletior, exceptis industrialibus: 2º. Simul compensare domino, damnum emergens, et lucrum cessans, quod fecisset usu rei suæ, si ab hoc iniqua detentione alterius non fuisset impeditus.

Ratio primi est, quod nullo jure hi fructus possessori malæ fidei tribuantur; ergo, si fructus etiam absumpti sint, adhuc ad restitutionem ex injusta acceptione tenebitur, sive læsione juris alieni; si adhuc extent, ex re accepta. Hinc *L. Certum. 22. C. de R. V.* dicitur: *Certum est, malæ fidei possessores omnes fructus solere cum ipsa re prestare.*

Ratio secundi est; quia fuit injusta causa damni. *Conf. ex L. domum. C. de R. V.* ubi: *Præses provinciæ cum pensionibus, quas percepit (possessor malæ fidei), aut percipere poterat, cum omni causa damni dati domino restitui jubebit.* Ac *L. 79. ff. de R. I.* generaliter edicitur: *Cum de fraude disputatur, non quid habeat actor, sed quid per adversarium habere non poterat, considerandum est.*

Dixi 1º. lucrum, quod fecisset; nam juxta Theologos possessor malæ fidei non tenetur in foro interno (in foro tamen contentioso non tantum ad perceptos, sed etiam eos, qui honeste potuissent percipi, sive dominus hos percepisset, sive non, condemnatur) reddere fructus, quos ipse non percepit, et de quibus simul constat, quod neque dominus eos percepisset; in foro enim interno justitia tantum obligat ad servandam æqualitatem, ita ut dominus non patiatur damnum emergens, nec lucrum cessans; sed neutrum tunc dominus patitur. Neque tamen hinc sequitur: ergo judex in foro civili etiam ad hos fructus obligans est injustus; quia juste hoc poterant statuere leges in pœnam ad coercendos rapaces homines; sicut fures possunt damnari in quadruplum. Cæterum hæc leges, eo quod pœnales sint, ante sententiam judicis non obligant, recte tamen post illam in conscientia; quia etsi pœnales, tamen justæ sunt.

Dixi 2º. Exceptis *industrialibus*, pure talibus, cum non fructus rei, sed potius industriæ humanæ sint.

213. *Dico II.* Possessor bonæ fidei deducit 1º. expensas necessarias; 2º. etiam utiles, si sint inseparabiles: 3º. melioramenta, quæ possunt separari salva substantia, potest quidem ipse tollere; non tamen cogere dominum ut ea admittat, solvatque pro iis pretium: 4º. potest auferre expensas voluptuarias sive ornamenta, si sint, salva re, auferibiles; si non sint ita auferibiles, nec dominus ipse has expensas fecisset; saltem expensas voluptuarias omnes nequit deducere.

Ratio *primi* est, quia in jure per fructus proprie sumptos intelligi solet id, quod remanet deductis expensis, *L. 7. ff. soluto Matrim.*; ergo quando possessor obligatur ad restituendos fructus, obligatur tantum ad id, quod remanet deductis expensis.

Ratio *secundi* est, quia talis possessor utiliter gessit negotium domini; ergo damnum pati non debet, nec dominus sine justa causa ditescere cum damno alterius.

Ratio *terti* quoad *part. 1^{am}*. est eadem; quoad *2^{am}*. est, quia *L. nec emere. C. de Jur. deliber. ad emendum nemo cogitur.*

Ratio denique *ultimi* quoad *p. 1^{am}*. clara est, quia tunc non recipit alienum: quoad *p. 2^{am}*. quia est contra æquitatem, rei dominum cogere, ut emat justo pretio illa ornamenta accidentaria, quæ nunquam voluerat cum tanto rei suæ familiaris dispendio; præsertim quod ornamenta ejusmodi pretio rem ipsam aliquando superent.

Dixi tamen: voluptuarias *omnes* nequit, etc. est enim prorsus probabile, posse eum deducere saltem aliquam expensarum portionem; hæc enim ipsæ expensæ voluptuariæ, aliquo modo sunt utiles domino, potestque rem propterea pluris vendere, LUGO, HAUNOLD. Imo *L. utiles. 39. ff. de petit. hered.* dicitur, bonæ fidei possessoribus prodesse doli exceptionem in talibus impensis voluptuariis.

214. *Dico III.* Possessor malæ fidei 1º. potest deducere expensas necessarias, quia has deducendo non capit alienum. 2º. In foro conscientiæ et ante sententiam judicis, etiam utiles; quia ante sententiam judicis tenetur malæ fidei possessor ad id solum, ut indemnem servet rei dominum; atqui hoc facit, etsi deducat expensas utiles. Licet enim in foro externo non permittatur ei illas expensas deducere, et multo minus voluptuarias, quæ separari a re non possunt juxta *L. 5. C. de R. V.* æquitas tamen earum legum fundatur in culpa malæ fidei; proinde pœnales sunt, quæ obligationem ante sententiam non pariunt. Deinde nihilominus indulgent leges, ut consequatur compensationem expensarum utilium officio judicis ex eadem ratione, ne et dominus ex aliena re lucrum faciat, *L. 38. ff. de petit. hered.* Hoc verò signum est, quod leges aliæ non obligent ante sententiam: 3º. Potest separare expensas voluptuarias, si separabiles sint salva re. Ratio est eadem, quæ primi.

215. *Dices* 1º. Si possessor malæ fidei possit tollere melioramenta, salva re, separabilia; ergo etiam poterit diruere ædificium, quod in fundo alieno posuit: sed hoc non; quia id prohibent leges, §. 30. *Inst. de R. D. L. 7. §. 12. ff. de A. R. D.*

R. N. seq. ob leges citt. quæ id specialiter voluere prohibent; cujus

variæ causæ a variis assignantur, velut quod ædificia non sine incommodo domini fundi possint destrui; adeoque ad dominum fundi pertineant, cujus veluti pars censentur; hoc vero, quod leges de ædificiis speciali ex causa ordinarunt, ad alia facile separabilia, ut statuas et similia extendi non debet.

Dices 2º. Labor, quem possessor malæ fidei in fundo alieno excolendo posuit, est injustus; ergo dominus, spectato jure naturali, et ante sententiam non tenetur compensare.

R. D. Ant. Est injustus, domino tamen utilis *C. inutilis N.* Possessor malæ fidei ad plus non tenetur ex natura justitiæ, quam ut dominum servet indemnem; ergo si dominus quid plus accipiat, quam ipsi debeatur, æque et ille, spectata præcise justitia, tenetur restituere; atqui plus acciperet, quam ipsi deberetur.

Dices 3º. Igitur etiam solvendus esset operarius, qui, domino vel invito, vel inscio, ingrederetur vineam, et excoleret.

R. N. illat. quia talis nec ex voluntate domini præsumpta quidem laboraret in ejus vinea; dominus enim, cum sit in possessione rei suæ, pro suo libitu operarios constituit; at vero talis possessor laborat ex voluntate domini præsumptive saltem; quia cum dominus non sit in possessione rei suæ, ac propterea in his circumstantiis non possit, quos velit, constituere operarios, præsumitur saltem velle, a quocumque tandem utiliter coli, sicut ipse coleret, si haberet.

Dices 4º. Si possessor malæ fidei posset illas expensas tollere; ergo adhuc posset ditescere ex alieno.

R. N. seq. Nam possessor malæ fidei deducit solum, quod impendit de suo; hoc vero non est ditescere ex alieno; sed rem ad æqualitatem deducere, quod solum a justitia commutativa spectatur.

DISSERTATIO III.

DE DIVERSITATE DOMINIORUM ET JURIORUM JUXTA DIVERSITATEM PERSONARUM ET STATUS HOMINIS.

Summa, id est *prima* ac *principalis* (ait Imperator, *Inst. de jure personarum*), *divisio de jure personarum est, quod omnes homines aut liberi sunt, aut servi.* Tum *secundo*, in eos divisionem facit, qui sui, vel alieni juris sunt, *Inst. h. l.* Alieni vero juris dicuntur, qui in potestate aliorum sunt, vel dominorum, ut servi; vel in potestate patriæ, ut liberi non emancipati. *Tertio* demum eos, qui in potestate non sunt, in illos dividit, qui vel sub tutela sunt, ut pupilli; vel sub curatela, ut minores; vel qui neutro horum jure tenentur, *Inst. de Tutet.* At paulo aliter Theologi apposite ad suum forum divisionem personarum coordinant. Homines liberos, sensu juris tales, subdividunt in clericos et laicos: clericos rursus in seculares, et regulares: laicos vero in conjuges; filiosfamilias; existentes sub tutela, ut pupillos; vel curatela, ut minores. Præterea Theologi res vel bona hominis generatim dividunt in *intrinsicam* et *extrinsicam*. Per *intrinsicam* ea veniunt, quibus homo *intrinsicè* constituitur et perficitur, ut corpus, anima, membra, sanitas, actus intellectus et voluntatis liberæ. *Extrinsicam* rursus duplicia sunt: *non pure talia*, quæ homini ab extrinseco insunt, mensura tamen eorum existente intra ipsum hominem, ut fama. *Pure talia*, quæ, homine nihil mutato, augeri possunt et minui, ut cætera fortunæ bona, sive corporalia, ut prædia, pecuniæ, servi; sive incorporalia, ut sunt varia jura, quæ rebus corporalibus sæpe inhaerent. At priora duo, quid homini juris in vitam, membra, famam, etc. competat, Theologia. Moralitatis ex industria examinat; unde de posterioribus solum, secundum initam cum Theologis divisionem nobis *Dissertatio* remanet.

CAPUT I.

DE DOMINIO CLERICORUM.

Post pauperes de Lugduno, sive Waldenses, a Waldone Lugdunensi civis sic appellatos, contententes anno 1160. clericos, sacerdotes præsertim; sola contentos elemosyna vivere debere; atque idcirco defecisse sub Sylvestro Romanam Ecclesiam, quod eo tempore possessiones bonorum administravit, WICLEFFUS assererat anno 1378. id jure divino prohiberi clericis sin-